

Nyhedsbrev om Vandløbsrestaurering Nr. 3, Marts 1996

Informationer fra Det Europæiske Center for Vandløbsrestaurering.

Fra redaktionen

Dette er tredje nummer af nyhedsbrevet om vandløbsrestaurering.

Med dette nummer udsendes desuden tre publikationer, der er udgivet i regi af Det Europæiske Center for Vandløbsrestaurering. I disse publikationer er der nyt at læse om en del restaureringsprojekter.

Bidrag til nyhedsbrevene

Vi vil gerne igen opfordre så mange som muligt til at bidrage med oplysninger, artikler og eksempler til nyhedsbrevene.

Emner, synspunkter, artikler, oplysninger om planlagte og udførte projekter, møder, pjecer og lignende sendes til redaktionen:

Det Europæiske Center for Vandløbsrestaurering
Danmarks Miljøundersøgelser
Att. Hans Ole Hansen
P.O.Box 314
Vejlsøvej 25
8600 Silkeborg

Tlf: 89 20 14 00

Fax: 89 20 14 14

e-mail: FVHOH@dmu.dk

hvor man også kan få yderligere oplysninger. Send gerne indlæg på diskette.

Synspunkt

Af Bent Lauge Madsen, Miljøstyrelsen

Den våde vinter sidste år gjorde det ikke lettere at være åmand m/k. I takt med at regnen styrtede ned, styrtede også kravene om at svinge leerne mere ihærdigt ned over dem.

Det er jo let at finde syndebukke. Den ekstraordinært store mængde regn kan vi almindeligt dødelige ikke gøre noget ved. Ikke i mands minde har der været magen til vandmængder, der skulle strømme af sted gennem åerne.

Mere grøde

Men man kan finde en synder, man kan gøre noget ved: Grøden i åen. Gennem de senere år efterlader åmanden mere grøde i åen. Det er helt efter den (ikke længere så) nye vandløbslov, og det er til glæde for fisk, smådyr og vandmiljø.

Landbruget har mange steder haft et rimeligt godt forhold til vandløbslovens bestemmelser om en skånsom grødeskæring, så længe der ikke var fare for, at åen gik over sine bredder. Men det vendte brat, da det regnede mere end man var vant til. Det var grødens skyld at markerne blev våde. Eller rettere, det var åmandens skyld, fordi han efterlod grøde i åen. Det gjorde han ikke før i tiden.

Kritikerne kan have ret på den måde, at grøden er medskyldig i, at åen går over sine bredder. Vi behøver ikke opfinde den

dybe tallerken igen for at vise, at jo mere grøde der er i vandløbene, des langsommere strømmer vandet afsted. Det er en uomtvistelig sandhed, bevist for århundrede siden. Så hvis åmændene havde skåret rub og stub væk, så kunne vandet nok have løbet hurtigere væk end nu, hvor der står grøde tilbage. Om det så havde hjulpet på de våde marker, er en anden sag.

Åmandens ti bud

Stormløbene mod den skånsomme grødeskæring har desværre skabt usikkerhed hos mange vandløbsmyndigheder, især da kritikken er ledsaget af krav om erstatninger for tab af afgrøder.

Derfor er det meget vigtigt at gentage åmandens ti bud:

1: Vandløbsmyndigheden skal ikke garantere mod oversvømmelser. De skal passe deres arbejde.

2: De skal vedligeholde vandløbene, så skikkelsen eller vandføringsevnen ikke ændres, alt efter de regler, der står i skriften.

3: Åmanden skal skære grøde, som det står i skriften. Men heller ikke mere! Han skal skære grøden indenfor det profil, der er aftalt i regulativet (skikkelsesregulativet).

4: Åmanden må ikke skære den grøde, der står i den del af vandløbet, der er bredere eller dybere end regulativ-profilen. Hvis han gør det for at hjælpe sin næste på de våde marker, er han på ulovlig grund: Han forandrer vandløbenes profil i forhold til skriftens ord.

5: Åmandens ulovlige gerninger bliver ikke lovlige af, at han får besked om at gøre det ulovlige af sin kommunalbestyrelse.

6: Hvis landbrugerne er utilfreds med at åmanden holder sig til skriften, kan de søge om at få ændret regulativet, så man skærer grøde i et større profil. Det er en regulerings sag, og den skal følge de regler, der står i skriften, og den skal forelægges de højere magters bedømmelse.

7: Der er tilgivelse at hente for den åmand, der skærer smallere eller bredere

end regulativet, hvis han derved stadig kan sikre gode levevilkår for fisk og kræ og sikre at vandføringsevnen ikke forringes.

8: Der er gråd og tænders gnidsel for den åmand, der forårsager oversvømmelse på næstens mark, fordi han ikke fulgte de aftalte regler med at skære grøde og holde bundens lovlige dybde.

9: Samme skæbne overgår den bonde, der bebrejder den lovlige åmand en oversvømmelse, der skyldes en overflod af regn.

10: Et liv i Helvedes flammer venter den vandløbsmyndighed, der ikke har styr på bundkoter, profilbredder, vandførings evner og sikrer et rimeligt liv for landmænd, lystfiskere, vårfluer og fisk.

Den gode udvikling skal fortsættes

Det er trist, hvis den gode udvikling, vi er inde på i vandløbene, skal bremses af forskrækkede vandløbsmyndigheder. Vi hører mange gode historier om vandløbsrestaurering. Ja, vi er i Danmark nok førende på verdensplan.

Men skal vi måle hvad det er, som gør de fleste af vores vandløb bedre, så er det vedligeholdelsen. Hvor de nye slyngninger og genåbnede vandløb kan snige sig op på at ca. 10 km vandløb om året forbedres, så er det den skånsomme vedligeholdelse, der giver det virkelig store skub fremad. Det forbedrer 1000 km eller mere om året.

Bliver vi forskrækkede af de våde år, så taber vi let de gevinster.

Der er ikke så meget at være i tvivl om. Vi har en god lov. Vi har dygtige åmænd. De kender åen og grøden. Vi ved, at en skånsom grødeskæring giver bedre miljøforhold, meget bedre. Nu er der kun een ting tilbage: Den viden, vi har, skal vi formidle til landmændene.

(Alle er velkomne til at fremsætte synspunkter angående vandløbsrestaurering under denne rubrik. Synspunktet må maksimalt fylde een side.)

Europæisk center for vandløbsrestaurering

Som omtalt i de forrige nyhedsbreve har Danmarks Miljøundersøgelser sammen med Sønderjyllands amt etableret et Europæisk Center for Vandløbsrestaurering.

Ny rapport om vandløbsrestaurering

Udsendelsen af nærværende nyhedsbrev er en del af centerets aktiviteter. Derudover skal centeret samle, bearbejde og formidle viden om vandløbsrestaurering. I den forbindelse udsendes sammen med dette nyhedsbrev den første publikation i centerets regi: "Vandløbsrestaurering - eksempler og erfaringer fra Danmark".

Rapporten er i øjeblikket ved at blive oversat til engelsk, og vil blive udsendt til de internationale medlemmer af Centeret.

Rapporten er blevet til i et godt samarbejde mellem Miljø- og Energiministeriet og amterne. Den giver et overblik over hvilket grundlag vandløbsrestaureringer udføres på. Den gennemgår proceduren fra idéen til en vandløbsrestaurering opstår, til den kan udføres i felten. Der er eksempler på restaureringer udført i de enkelte amter, og sidst, men ikke mindst, indeholder rapporten et forsøg på at indføre en systematik over vandløbsrestaureringer.

Systematik over vandløbsrestaureringer

For at få et brugbart overblik over hvad der egentligt er udført af restaureringer i Danmark, er det vigtigt at have en statistik over projekterne. Dertil er det nødvendigt at have en systematik med så klare definitioner som muligt.

Det er håbet, at den foreslåede systematik i rapporten kan danne grundlag for en database over vandløbsrestaureringer - ikke kun i Danmark, men også til sin tid på europæisk plan.

Et af de overordnede formål med statistikken er, at de indsamlede oplysninger skal indlægges på Internettet og GIS. Der-

ved gives mulighed for, at interesserede kan få gavn af andres erfaringer ved at trække oplysninger om relevante projekter ind på egen computer.

Indsamling af oplysninger

Systematikken i rapporten er som nævnt et foreløbigt forslag. Men forslaget er allerede i efteråret 1995 diskuteret med, og i grundprincipperne accepteret af Centeret og repræsentanter for amternes vandløbsafdelinger.

Det er nu håbet, at amterne, kommunerne og Centeret i et fortsat samarbejde får diskuteret og eventuelt tillempet systematikken yderligere, så den bliver så anvendelig som muligt. Centeret vil derfor være meget taknemmelige for at modtage eventuelle kommentarer og forslag til systematikken.

I den nærmeste fremtid vil Centeret kontakte først amterne og siden kommunerne med henblik på at få indsamlet oplysninger om, hvor mange og hvilke vandløbsrestaureringer der er udført samt erfaringer derfra.

Allerede nu vil vi være glade for at modtage informationer om igangværende eller planlagte projekter. Vi vil også gerne lave et arkiv over restaurerede vandløb med billedserier af vandløbenes udvikling (før, under og efter), og modtager derfor med tak kopier af billeder (husk at angive sted, dato, m.m.).

Send informationerne og billederne til redaktionen på Danmarks Miljøundersøgelser.

Konference om vandløbsrestaurering

Som en del af Centerets formål med at formidle viden om vandløbsrestaurering afholdes i september en international konference om vandløbsrestaurering.

På konferencen vil der være deltagere fra ca. 25 lande. Tilmeldingsfristen er overskredet, men det er endnu muligt at komme på en venteliste. Prisen for at deltage er 3.100 kroner. Yderligere informationer kan fås hos Hans Ole Hansen fra DMU.

Andre publikationer fra Centeret

Ud over rapporten om vandløbsrestauration udsendes med dette nyhedsbrev yderligere to publikationer i Centerets regi, nemlig "Miljø-Tema nr. 10: Veje til gode Vandløb" samt "Miljø-Tema nr. 12: Nyt fra Vandløbene, 1995". Yderligere eksemplarer sælges fra Miljøbutikken (tlf.: 33 37 92 92) for 49 kr. pr. stk.

"Veje til gode Vandløb" fortæller om, hvordan vandløbene får nye stryg, som skaffer ilt til vandet, hvordan åmanden skærer planterne, så man bevarer levesteder for fiskene, og hvordan man sikrer, at ørrederne kan komme op i de små bække for at lægge æg, Der fortælles også om, hvorfor det er vigtigt, at åen får lov at oversvømme engen.

"Nyt fra Vandløbene, 1995" er en omtale af nogle af de vandløbsemner, der blev diskuteret, da en gruppe vandløbsfolk satte hinanden stævne på Skarrildhus i efteråret 1995. Her er de nye regler for "døde åstrækninger" omtalt. Her er noget om restaurering og om de krav, de små ørreder stiller til deres levesteder. Og her er noget om vandløbenes fremtid, bl.a. som det blev diskuteret i Folketinget i 1995.

Projekter

Brede å's genslyngning

I de to sidste nyhedsbreve er genslyngningen af Brede Å i Sønderjyllands Amt omtalt.

Restaureringsprojektet blev påbegyndt i 1989, og er blevet udført i etaper, efterhånden som accept fra lodsejere og økonomien kom i orden.

Ved sidste nyhedsbrevs udsendelse var ialt seks kilometer af åen blevet ført tilbage, til det forløb den havde, inden den blev udrettet i 1957.

Projektet fortsat i 1995

I løbet af 1995 fik amtet så mulighed for at fortsætte genslyngningen yderligere fem kilometer nedstrøms. Gravearbejdet på denne etape blev udført i løbet af sommeren 1995, og åen er nu blevet genslynget hele vejen fra Løgumkloster til Bredebro - en strækning på ca. 12,5 kilometer.

Projektet fortsætter i 1996

Men amtet har ikke afsluttet projektet endnu - genslyngningen vil nemlig fortsætte 3-4 kilometer opstrøms for Løgumkloster i løbet af 1996.

Projektet er således suverænt det indtil nu største genslyngningsprojekt i Danmark, og er absolut værd at besøge.

Oplysninger om projektet kan fås hos Mogens Bjørn Nielsen og Ole Ottosen, Sønderjyllands amt.

Gudenåens udspring

I sidste nyhedsbrev blev genslyngningen af Gudenåen fra udspringet og tre kilometer nedstrøms ligeledes omtalt. Projektet blev gennemført i løbet af sommeren 1995.

Endnu ser de nygravede slyngninger bare og golde ud. Men der er faktisk liv i de nye slyngninger allerede - omend det endnu er sparsomt. Men det er naturligvis håbet, at der med foråret og sommerens komme vil dukke vandplanter op i det nye løb og således forbedre levevilkårene yderligere for smådyr og fisk.

Området, der allerede før restaureringen absolut var et besøg værd, er nu blevet endnu mere interessant.

Yderligere oplysninger hos Hans Ole Hansen, Danmarks Miljøundersøgelser.

Dørup Bæk

Dørup Bæk ved Voerladegård er en del af Gudenå-systemet. Bækken løber ud i Mos-

sø, og har en gydebestand af den rødlistede sørred.

På en strækning af ca. 500 meter var bækken rørlagt. Rørlægningen spærrede for vandrende fisk til et opstrøms område på ca. 2,5 km. I september 1995 blev rørlægningen fjernet, og det nyåbnede forløb blev gravet i slyngninger og med dobbeltprofil (se billedet på side 20 i Miljø-Tema nr. 10).

Yderligere oplysninger om projektet kan fås hos Biolog Tony Bygballe, Vejle Amt.

Internationale konferencer

Centeret har modtaget oplysninger om følgende konferencer. Interesserede kan rekvirere kopier ved henvendelse til redaktionen.

- *River and Landscape. Ecological Concepts.* - Würzburg, Tyskland. 20-22 Maj 1996.

Konferencen vil diskutere strategier og elementer omkring vandløb og enges bevarelse, udnyttelse og udvikling.

- *North American Benthological Society 44th Annual Meeting.* - Kalispell, Montana, USA. 3-7 Juni 1996.

På det årlige møde diskuteres diverse emner om smådyr - herunder også i forbindelse med vandløbsrestaureringer.

- *Ecohydraulics 2000.* - 2nd IAHR International symposium on Hydraulics and Habitats. - Quebec City, Canada. 11-14 Juni 1996.

Konferencen fokuserer på forholdet mellem diverse hydrauliske konstruktioner og naturen, herunder konsekvenserne for fisk og smådyr.

- *IALE International Conference: Perspectives of rural landscapes in Europe.* - Pärnu, Estland. 20-23 juni 1996.

Konferencen omhandler landskabsforandringer, landbrugs- og bebyggede arealer, landskabsrestaurering, herunder vandløbs- og sørestaurering.

- *IAWQ: Water Quality International '96.* - Singapore. 23-28 juni 1996.

Konferencen omhandler et bredt spektrum af emner vedrørende vandkvalitet og vedligeholdelse.

- *River Restoration '96 - The physical Dimension.* - Silkeborg, Danmark. 9-13. september 1996.

Konferencen vil diskutere vandløbsrestaurering og præsentere eksempler på udførte projekter. Hovedvægten ligger på den fysiske restaurering af vandløbene og deres nærmeste omgivelser. Tilmeldelse er afsluttet.

- *Fish Migration & Fish Bypass-Channels.* - Wien, Østrig. 24-26 September 1996.

Konferencen vil diskutere forskellige teoretiske og anvendte aspekter omkring fiskevandring og muligheder for fiskepassage.

Nye publikationer

Møller, H.S. (1995): Nature Restoration in the European Union. Proceedings of a Seminar Denmark 29-31 May 1995. - Miljø- og Energiministeriet, Skov- og Naturstyrelsen. 130 pp.

Rapporten indeholder indlæg præsenteret på et internationalt seminar afholdt i maj 1995 af Skov- og Naturstyrelsen. Seminarets formål var at diskutere og præsentere forskellige naturrestaureringer i den Europæiske Union - herunder også vandløbsrestaurering (f.eks. Iversen *et al.*: Restoration of Aquatic Ecosystems and Water Quality).

Madsen, B.L. (1995): Miljø-Tema nr. 10: Veje til gode vandløb - Miljø- og Energi-ministeriet. 28 pp.

(Publikationen er medsendt dette nyhedsbrev. Se omtale andetsteds). (Fås også på engelsk).

Andersen, S.P., Madsen, B.L. & Simonsen, P. (Red.) (1995): Miljø-Tema nr. 12: Nyt fra Vandløbene, 1995. - Miljø- og Energiministeriet. 24 pp.

(Publikationen er medsendt dette nyhedsbrev. Se omtale andetsteds).

Hansen, H.O. (Red.) (1996): Vandløbs-restaurering - eksempler og erfaringer fra Danmark. - Danmarks Miljøundersøgelser. Faglig rapport fra DMU nr. 151. 136 pp.

(Publikationen er medsendt dette nyhedsbrev. Se omtale andetsteds).

Nielsen, J. (1995): Fiskenes krav til vandløbenes fysiske forhold. - Miljøprojekt fra Miljøstyrelsen, nr. 293. 129 pp.

Rapporten indeholder en sammenstilling af den nyeste viden om de danske fiskearters krav til vandløbenes fysiske udformning. Fiskenes udbredelse og krav til vandløbets bundmateriale, vandstrøm, vegetation m.v. gennemgås, og der gives forslag til hvordan fiskebestandene bedst kan plejes.

Det konkluderes, at der altid er fisk på vandring i vandløbene, og at det er afgørende at sikre fiskenes mulighed for fri passage. Desuden er det vigtigt at sikre variation i vandløbets fysiske forhold, ligesom det fremgår, at bredzonen er af største betydning for fiskebestandene.

Videoer

Værn om bækken

I sidste nyhedsbrev blev videoen "Værn om bækken" fra Miljøstyrelsen omtalt. Videoen fås nu også i en engelsk udgave.

Gudenåens nye slyng - et naturgenopretningsprojekt

Vejle Amt har produceret en 10-minutters video om restaureringen af Gudenåens øverste 3 kilometer. Videoen kan lånes eller købes (100 kr.) af Vejle Amts Ferskvandsafdeling.

Hold afstand

Miljøstyrelsen ved Bent Lauge Madsen har produceret en 16-minutters video. Videoen, der snarest sendes ud til alle vandløbsmyndigheder, fortæller om reglerne for bræmmer langs vandløb og den betydning de har, bl.a. som levesteder og som filtre for jord, der skyller ud fra markerne. Videoen findes også i en engelsk udgave.